

Nr 177.

Ankom till riksdagens kansli den 13 juni 1941 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående anslag till kristidsstyrelserna samt bidrag till kristidsnämndernas verksamhet jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

1:o) Kristidsstyrelserna m. m.: Avlöningar. Kungl. Maj:t har i propositionen, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1941/42 under elfte huvudtiteln (punkten 16, sid. 52—58, av det vid propositionen bilagda utdraget av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 3 januari 1941) föreslagit riksdagen att till kristidsstyrelserna m. m.: Avlöningar för budgetåret 1941/42 anvisa ett förslagsanslag av 2 488 000 kronor.

Av ovannämnda statsrådsprotokoll inhämtas bland annat följande:

Inom kristidsstyrelserna hava inrättats särskilda avdelningar för handhavandet av frågor rörande bränsleförsörjningen, de s. k. bränslekontoren. I anslutning till denna utvidgning av kristidsstyrelsernas verksamhetsområde har Kungl. Maj:t den 23 augusti 1940 bemyndigat livsmedelskommissionen att medgiva anställande hos kristidsstyrelserna av erforderligt antal befattningshavare med viss högsta avlöning samt medgivit kommissionen rätt att inom viss gräns bestämma ersättningar åt föreståndarna för bränslekontoren (se härom statsliggaren för budgetåret 1940/41 sid. 734).

Vidare har Kungl. Maj:t genom beslut den 4 oktober 1940 förordnat, att arvoden till ordförande, vice ordförande och övriga ledamöter i kristidsstyrelser skulle, räknat från och med den 1 augusti 1940, utgå till ordförande med 300 kronor för månad, till vice ordförande med 100 kronor för månad och därutöver 15 kronor för sammanträdesdag samt till ledamot med 15 kronor för sammanträdesdag. Kostnaderna för avlöningar till befattningshavare vid kristidsstyrelserna skola jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 10 maj 1940 utgå från det för innevarande budgetår anvisade förslagsanslaget till Statens livsmedelskommission m. m.: Avlöningar. För detta ändamål skulle högst 600 000 kronor få tagas i anspråk av anslaget. Sedermera har Kungl. Maj:t den 22 november 1940 medgivit, att — utöver det genom nyss nämnda beslut av den 10 maj 1940 anvisade beloppet — 1 200 000 kronor finge tagas i anspråk för avlöningar åt kristidsstyrelserna.

Bihang till riksdagens protokoll 1941. 6 saml. Nr 177—178.

Livsmedelskommissionen har framlagt förslag även beträffande medelsbehovet för *kristidsstyrelserna* under budgetåret 1941/42. I fråga om avlöningar till befattningshavare vid dessa styrelser har kommissionen i skrivelse den 1 oktober 1940 beräknat anslagsbehovet till 2 350 000 kronor, därav 900 000 kronor för bestridande av kostnaderna för avlöning av kontrollbyråernas personal.

I en till folkhushållningsdepartementet överlämnad promemoria av den 26 oktober 1940 har från livsmedelskommissionens sida, såvitt angår anslagsbehovet för avlöningar till kristidsstyrelsernas personal, *dels* ifrågasatts en ökning av anslaget med 140 000 kronor till avlönande av särskilda vid flertalet kristidsstyrelser anställda s. k. spannmålsinspektörer, — senare benämnda spannmålsombud — *dels ock* meddelats, att ett mellan kontrollstyrelsen och kommissionen träffat avtal angående ändrade grunder för beräkning av ersättningen till systembolagen för deras medverkan vid kontrollen över regleringen av handeln med vissa ransonerade varor syntes möjliggöra nedsättning med 100 000 kronor av ovannämnda, i kommissionens skrivelse den 1 oktober 1940 upptagna post å 900 000 kronor.

Vad angår grunderna för beräkningen av förenämnda post å 140 000 kronor till spannmålsinspektörernas avlönande har i promemorian framhållits, att spannmålsinspektör borde — förutom resekostnads- och traktamentsersättning — äga uppbära avlöning i form av arvode av högst 18 kronor för envar av 25 arbetsdagar i månaden, varför årskostnaderna för samtliga 26 spannmålsinspektörers avlönande kunde uppskattas till i avrundat tal 140 000 kronor.

Med iakttagande av nu angivna modifikationer i anslagsberäkningen kunna anslagsbehoven för avlöningar åt kristidsstyrelsernas befattningshavare beräknas till $(2\,350\,000 + 140\,000 - 100\,000 =) 2\,390\,000$ kronor.

I anslutning till här berörda äskanden av medel för avlöningar åt befattningshavare vid kristidsstyrelserna har livsmedelskommissionen även framlagt förslag beträffande *kristidsnämndens* för *Stockholms stad* anslagsbehov för budgetåret 1941/42 och uppskattat detsamma till 148 000 kronor.

Sammanfattningsvis har kommissionen beräknat avlöningskostnaderna under förevarande anslag till $(2\,390\,000 + 148\,000 =) 2\,538\,000$ kronor.

Föredragande *departementschefen* har anfört huvudsakligen följande:

De ransoneringsåtgärder, som hittills genomförts, hade medfört en utbyggnad även av den lokala krisförvaltningen. Den organisation som nu funnes syntes få förutsättas bli i huvudsak oförändrad, varför nu utgående kostnader torde kunna tagas till utgångspunkt för anslagsberäkningarna.

Mot de av livsmedelskommissionen gjorda uppskattningarna av kostnaderna för arvoden till kristidsstyrelsernas ordförande och ledamöter, sekreterare och kansliföreståndare, övriga befattningshavare å styrelsernas kanslier och bränslekontoren ävensom till sakkunniga syntes icke kunna göras några invändningar. Ej heller torde vara något att erinra mot de beräknade

kostnaderna för föreståndarna å kontrollbyråerna inom systembolagen. Beräkningen av utgifterna för annan personal å kontrollbyråerna grundade sig på antagandet att ransoneringsarbetet skulle ökas med omkring 50 procent i förhållande till göromålen den 1 oktober 1940. På grundval härav antoges också kostnaderna stiga från, för år räknat, 600 000 kronor till 900 000 kronor, vilket belopp emellertid ansetts kunna begränsas till 800 000 kronor. Några säkra bedömningsgrunder för dessa utgifter finnes uppenbarligen icke. Med hänsyn till den ovisshet, som rådde om medelsbehovet härför, ansågo departementschefen sig icke vilja föreslå någon ändring av det äskade beloppet för detta ändamål. Anslagsposten till kristidsstyrelserna, enligt kommissionens förslag ursprungligen å tillhoppa 2 350 000 kronor, torde efter avdrag av tidigare berörda 100 000 kronor å anslagsposten till kontrollbyråerna och med avrundning nedåt med 50 000 kronor böra upptagas med 2 200 000 kronor.

Vid sidan av den direkt till kristidsstyrelserna knutna personalen hade särskilda befattningshavare, s. k. spannmålsombud, blivit nödvändiga för att övervaka efterlevnaden av de i anslutning till beslaget å bröd- och fodersåd meddelade bestämmelserna m. m. Det syntes kunna ifrågasättas, om icke efter någon tid en samordning av den kontroll, som utövades genom kommissionens reseombud, och den här avsedda tillsynsverksamheten vore möjlig. I avvaktan på de erfarenheter som kunde göras härom torde emellertid den nuvarande ordningen böra bestå. Departementschefen vore även beredd att för budgetåret 1941/42 förorda medelsanvisning för upprätthållande av ifrågavarande verksamhet genom spannmålsombuden. Det härför erforderliga beloppet för avlöningar torde i enlighet med livsmedelskommissionens förslag kunna bestämmas till 140 000 kronor. Departementschefen förutsatte emellertid, att, därest den inom livsmedelsförsörjningens område erforderliga kontrollverksamheten skulle erhålla annan utformning, de medel som kunde komma att beviljas med hänsyn till vad nu gällde finge användas även för en blivande, ändrad organisation.

Kristidsstyrelsen i Stockholm hade från och med utgången av september 1940 upphört med sin verksamhet och kristidsnämnden i Stockholm hade trätt i dess ställe. Å denna ankomme vissa statliga uppgifter, för vilka enligt gällande bestämmelser ersättning skulle utgå av statsmedel. Det torde vara lämpligt, att medel för detta ändamål anvisades under anslagen till kristidsstyrelserna. Stadens ersättningskrav avsågo kostnaderna för kontrollbyråns och bränslekontorets verksamhet ävensom för sådan annonsering, som regelmässigt ankomme på kristidsstyrelse. De för dessa behov erforderliga medlen hade, i vad anginge avlöningar, beräknats till 148 000 kronor. Mot storleken av detta belopp hade departementschefen intet att erinra.

Sammanfattningsvis syntes i enlighet med det anförda anslaget till avlöningar för kristidsstyrelserna m. m. böra upptagas till (2 200 000 + 140 000 + 148 000 =) 2 488 000 kronor. Anslaget borde erhålla förslagsanslags natur.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot den av departementschefen verkställda anslagsberäkningen och icke heller funnit något att invända mot att, därest den inom livsmedelsförsörjningens område erforderliga kontrollverksamheten skulle erhålla annan utformning, de medel som för ändamålet beviljas för budgetåret 1941/42 må användas även för en blivande, ändrad organisation.

Utskottet.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må till *Kristidsstyrelserna m. m.: Avlöningar* för budgetåret 1941/42 under elfte huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* av 2 488 000 kronor.

2:o) Kristidsstyrelserna m. m.: Omkostnader. I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 17, sid. 58—60) hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Kristidsstyrelserna m. m.: Omkostnader* för budgetåret 1941/42 under elfte huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* av 762 000 kronor.

3:o) Bidrag till kristidsnämndernas verksamhet. I en den 28 mars 1941 dagtecknad proposition, nr 195, har Kungl. Maj:t under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för samma dag föreslagit riksdagen att dels godkänna av chefen för folkhushållningsdepartementet i nämnda statsrådsprotokoll angivna grunder för statsbidrag till kristidsnämndernas verksamhet, dels ock till Bidrag till kristidsnämndernas verksamhet för budgetåret 1941/42 under elfte huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* av 600 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft

dels en inom andra kammaren av herr *E. Hansson* i Vännäsby *m. fl.* väckt, den 23 januari 1941 dagtecknad motion (II: 172), vari hemställts, att riksdagen må vid behandling av den under elfte huvudtiteln berörda frågan om anslag till kristidsstyrelserna m. m. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att Kungl. Maj:t måtte påskynda verkställandet av utlovad utredning om statsbidrag till landets kommuner för kostnader, som föranledas genom den lokala kristidsförvaltningen, samt till innevarande riksdag framlägga det förslag, som därav förenledes,

dels ock en inom andra kammaren av herr *E. Hansson* i Vännäsby *m. fl.* väckt motion (II: 296), vari yrkats, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 195 måtte dels godkänna i motionens motivering under avdelning C. angivna grunder för statsbidrag till kristidsnämndernas verksamhet, dels ock till Bidrag till kristidsnämndernas verksamhet för budgetåret 1941/42 under elfte huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* av 2 800 000 kronor.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de motionsvis gjorda yrkandena, får utskottet, i den mån redogörelse för desamma icke lämnas i det följande, hänvisa till motionerna.

Av ovannämnda statsrådsprotokoll inhämtas huvudsakligen följande:

Den lokala kristidsförvaltningen handhaves för närvarande av kommunala kristidsnämnder i enlighet med av Kungl. Maj:t eller statlig myndig-

het givna föreskrifter. Genom denna samverkan mellan stat och kommun har det ansetts bliva lättare att vinna förståelse för de regleringsåtgärder, som behöva vidtagas än om staten skulle genom egna organ ombesörja de lokala förvaltningsbestyr, som föränledas av krisen. Man har även räknat med att den personalkännedom och intressegemenskap, som vanligen är att finna inom en kommun, skulle kunna bättre utnyttjas. Ett ytterligare skäl för en anknytning av den lokala kristidsförvaltningen till den bestående kommunala organisationen har varit de lägre administrationskostnader, som därigenom förmenats skola uppstå.

Grunderna för kommunernas medverkan vid den lokala kristidsförvaltningen regleras i lagen den 15 juni 1939 (nr 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föränledda arbetsuppgifter. Med stöd av denna lag har Kungl. Maj:t genom en den 8 september 1939 utfärdad kungörelse (nr 658) ålagt kristidsnämnderna — för kristidsnämnden i Stockholm gälla särskilda regler — ej mindre att fullgöra de uppgifter, som i lag eller särskild författning äro eller bliva dem ålagda eller som av Kungl. Maj:t, central kristidsmyndighet eller kristidsstyrelse bliva dem i behörig ordning anbefallda än även att vidtaga andra åtgärder, som må vara ägnade att lindra kristidens verkningar, varvid dock kristidsnämnden icke må företaga något, som kan verka hindrande eller försvårande för det statliga kristidsarbetet. De centrala krisorganen kunna sålunda taga de lokala kristidsnämnderna i anspråk för fullgörande av en mångfald skiftande uppgifter, vilka betingas av det rådande krisläget. Så har ock skett i stigande utsträckning.

Enligt nyssnämnda lag gäller vidare, att kommun är skyldig att ställa erforderliga medel till förfogande för bestridande av kostnaderna för kristidsnämnds verksamhet. Kommunerna skola sålunda i princip svara för den lokala krisförvaltningens kostnader. Dessa äro ej begränsade till endast utgifter för den lokala krisadministrationen. Åt kristidsnämnd kan nämligen även uppdragas t. ex. att utöva viss varuförmedlande verksamhet, i vilket fall kostnaderna även för denna del av nämndens verksamhet drabba vederbörande kommun.

Statens livsmedelskommission har i skrivelse den 7 februari 1941 inkommit med utredningen angående kommunernas kostnader för kristidsnämndernas verksamhet. I skrivelsen har kommissionen hemställt, att Kungl. Maj:t ville till behandling upptaga frågan om anvisande av statsanslag till lindring av kommunernas kostnader för kristidsnämndernas verksamhet samt att av kommissionen i skrivelsen framförda synpunkter därvid måtte vinna beaktande. Kommissionen har tillika förordat, att kristidsnämnderna erhålla förmånen av tjänstebrevsrätt eller, för den händelse att förmånen av tjänstebrevsrätt skulle anses icke böra tillerkännas kristidsnämnderna, desamma tillerkännas kontanta bidrag till belopp motsvarande utgifterna för postporton.

Livsmedelskommissionen har approximativt beräknat de sammanlagda årliga kostnaderna för kristidsnämndernas verksamhet till i runt tal 7 000 000 kronor.

Skillnaden i den kommunala utdebiteringen av kostnaderna för kristidsnämndernas verksamhet framgår av följande av kommissionen upprättade tablå:

Beräknad årskostnad per skattekrona i öre	Antal kristids- nämnder	Fördelning i procent	Kostnad i kronor
under 10	195	11,8	2 427 936
10,2— 25,0	593	35,8	2 033 232
25,1— 50,0	649	39,2	1 944 972
50,1— 75,0	170	10,2	504 414
75,1—100,0	42	2,5	136 386
över 100	8	0,5	24 402
Samtliga 1 657		100,0	7 071 342

Kommissionens utredning har vidare omfattat en jämförelse mellan ifrågavarande kostnaders skattetryck inom städer och köpingar (stadsbygden) å ena samt övriga kommuner (landsbygden) å andra sidan. Kommissionen har med avseende härå yttrat följande:

Jämförelsen ger det icke oväntade resultatet, att kostnaderna för kristidsnämndernas verksamhet på ett avsevärt kännbarare sätt belasta landsbygdens kommuner än städer och köpingar. Medan för 98,2 procent av stadsbygdskommunerna skattetrycket utgör högst 25 öre per skattekrona, återfinnes inom denna gräns för skattebelastningen blott 42 procent av landsbygdskommunerna. Till gruppen av kommuner, för vilka skattebelastningen stannar vid högst 10 öre per skattekrona, höra vidare icke mindre än 63,9 procent av stadsbygdskommunerna men blott 6 procent av landsbygdskommunerna.

Kommissionen har beträffande varje län, inom vilket bildats minst tio kristidsförbund, gjort en jämförelse mellan ifrågavarande kostnaders inverkan på den kommunala utdebiteringen inom å ena sidan kristidsförbund och å andra sidan kommuner, som bilda egna kristidsnämndsdistrikt. Denna jämförelse ger vid handen, att skattebelastningen i medeltal är större inom kristidsförbunden än inom de självständiga kommunerna.

Kommissionen har vidare anfört, att av den verkställda utredningen framgår, att kristidsnämndernas verksamhet åsamkat kommunerna avsevärda utgifter ävensom att dessa utgifter drabbat åtskilliga kommuner, särskilt sådana med svagt skatteunderlag, på ett kännbart sätt. Likaså hava kostnaderna i förhållande till skatteunderlaget drabbat kommunerna synnerligen ojämnt.

Livsmedelskommissionen har, efter att närmare hava övertvägt de argument som anförts till stöd för kraven på statshjälp till bestridande av kommunernas kostnader för krisarbetet, ansett sig böra förorda, att understöd från statens sida i en eller annan form beviljades. Vid bedömandet av frågan, efter vilka normer statsbidraget synes böra utgå, har kommissionen anført huvudsakligen följande:

Vissa skäl tala för att konstruera statsbidraget som en ersättning för de statliga arbetsuppgifter som kristidsnämnderna utföra. Oavsett svårigheten att rättvist kunna bestämma storleken av de kostnader, som belöpa på kristidsnämndernas statliga funktioner, kan emellertid mot denna norm för statsbidragets bestämmande anföras, att kommuner, för vilka kostnaderna för kristidsnämndernas verksamhet utgöra en högst obetydlig belastning och som i allmänhet ej torde hava ifrågasatt att få komma i åtnjutande av statsbidrag, skulle erhålla statshjälp i samma utsträckning som kommuner, för vilka ifrågavarande kostnader utgöra ett högst kännbart skattetryck. Denna olägenhet undvikes, om man låter ett eventuellt statsbidrag i likhet med statsunderstöd för kommunal verksamhet få karaktären av ett skatteutjämningsbidrag. Slutligen skulle statsbidraget kunna bestämmas under hänsynstagande till såväl ersättnings- som skatteutjämningsprincipen genom att låta det utgå dels med t. ex. viss del av arvudet till kristidsnämndens ordförande, dels ock med belopp, som ställes i relation till övriga kostnaders inverkan på utdebiteringen.

Med hänsyn till angelägenheten av att statsbidraget hålles inom rimliga gränser har kommissionen ansett, att detsamma, åtminstone för närvarande, bör begränsas till kommuner, för vilka utgifterna för kristidsnämnderna utgöra en mera väsentlig skattebelastning. En dylik begränsning kan lämpligen ernås genom att statsbidrag beviljas till ifrågavarande utgifter endast i den mån de överstiga ett mot ett visst skattetryck svarande belopp. Kommissionen vill för sin del föreslå (*huvudförslag*), att statsbidraget bestämmes till 40 procent av den del av kostnaden, som motsvarar ett skattetryck överstigande 25 öre men icke 50 öre per skattekrone, 60 procent av den del av kostnaden, som motsvarar ett skattetryck överstigande 50 öre men icke en krona per skattekrone samt 80 procent av den del av kostnaden, som motsvarar ett skattetryck överstigande en krona per skattekrone.

Då kontrollen av att bland utgifter för kristidsnämndernas verksamhet icke inräknas andra än sådana, som otvivelaktigt i sin helhet förorsakats av nämndernas verksamhet, kan tänkas medföra vissa svårigheter, har kommissionen i syfte att underlätta denna kontroll ansett sig böra såsom ett alternativ (*alternativförslag*) till det nu framlagda förslaget föreslå, att vid skattetryckets bestämmande toges hänsyn endast till följande utgiftsposter: »1) Arvode till ordföranden. 2) Arvode till övriga ledamöter av kristidsnämnden. 3) Ersättning till prisombud. 4) Rese- och traktamentsersättningar. 5) Avlöning av sekreterare, kontorspersonal, skrivhjälp o. dyl.» Härigenom kommer emellertid ytterligare ett stort antal kommuner att tillföras den grupp, för vilka det för statsbidraget aktuella skattetrycket understiger 25 öre per skattekrone. På grund härav torde enligt alternativförslaget statsbidrag, förslagsvis med 20 procent, böra utgå jämväl å kostnader, som motsvara ett skattetryck överstigande 10 öre men icke 25 öre per skattekrone.

Vad slutligen beträffar frågan om kristidsnämndernas tjänstebrevsrätt har kommissionen framhållit, att beviljandet av tjänstebrevsrätt skulle innebära, att kommunerna erhöle ett i stort sett i förhållande till kristidsnämndernas verksamhet avpassat statsbidrag.

Över livsmedelskommissionens skrivelse hava *yttranden* avgivits av statskontoret, överståthållarämbetet, samtliga länsstyrelser, kristidsnämnden för Stockholms stad, ett flertal kristidsstyrelser och statens krisrevision samt svenska landskommunernas förbund och svenska stadsförbundet, ävensom av generalpoststyrelsen i vad angår fråga om tjänstebrevsrätt. Av de hörda myndigheterna och sammanslutningarna hava samtliga med undantag av statskontoret i princip uttalat sin anslutning till livsmedelskommissionens förslag om statsbidrag för täckande av kommunernas kostnader för kristidsnämndernas verksamhet.

Kommissionens förslag att tillerkänna kristidsnämnderna förmånen av tjänstebrevsrätt har avstyrkts eller till lämpligheten ifrågasatts av överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Jönköpings län, kristidsstyrelsen i Jönköpings läns kristidsstyrelseområde, länsstyrelserna i Kronobergs, Västmanlands och Jämtlands län, statskontoret samt generalpoststyrelsen, men av övriga i ärendet hörda myndigheter och sammanslutningar antingen tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Departementschefen har anfört huvudsakligen följande:

Det vore uppenbart att kommunerna på grund av gällande bestämmelser i ämnet kunde komma att åsamkas stora utgifter. Av den förebragta utredningen framginge att redan nu kostnaderna för kristidsnämndernas verksamhet i flera fall vore mycket betydande i förhållande till bärkraften hos kommunerna. I andra fall däremot föranledde berörda kostnader endast en obetydlig höjning av det kommunala utdebiteringsbehovet. Dylika ojämnheter vore självfallet icke tillfredsställande. Visserligen funnes för närvarande möjlighet för synnerligt skattetyngda kommuner att erhålla understöd av skatteutjämningsmedel. Härigenom torde ock ojämnheter i viss mån bliva undanröjda. I många fall kunde dock dylikt understöd ej erhållas, då den kommunala skattebelastningen under tidigare år ej uppnått sådan höjd som härför erfordrades. Med hänsyn härtill och då enligt vad den verkställda utredningen syntes giva vid handen utgifterna för kristidsnämndernas verksamhet drabbade de olika kommunerna synnerligen ojämnt vore departementschefen beredd att förorda särskilda statsbidrag för bestridande av ifrågasvarande kostnader.

I likhet med livsmedelskommissionen och flertalet i ärendet hörda myndigheter och organisationer ansåge departementschefen, att varje kommun eller kristidsförbund borde intill ett visst belopp för skattekrona ensam svara för kostnaderna för vederbörande kristidsnämnd och att sålunda statsbidrag borde utgå endast om utgifterna överskredde detta belopp. Denna ståndpunkt, vilken syntes stå i god överensstämmelse med grunderna för omförmälda lag om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter, hade ock Kungl. Maj:t redan intagit när det gällt frågan om särskilt statsbidrag åt kommuner, som medverkade vid vedanskaffningen.

Vid bedömande av kristidsnämndernas utgifter uppkomme emellertid

fråga om alla eller endast vissa av krisen förorsakade kostnader borde få medräknas. Därvid syntes det böra till en början fastslås, att endast sådana utgifter som föranleddes av att nämnderna fullgjorde dem av statlig myndighet ålagda arbetsuppgifter eller eljest förorsakades av de statliga regleringarna borde medtagas. Kostnader för en åtgärd som kristidsnämnd vidtog på grund av vederbörande kommuns beslut utan sammanhang med det statliga kristidsarbetet borde sålunda ej inräknas. Ej heller samtliga utgifter, som vore föranledda av de statliga regleringarna, borde medtagas. Utgifter, som föranleddes av att kristidsnämnderna ålågts viss varuförmedlande verksamhet i syfte att trygga försörjningen inom vederbörande nämnds område, borde sålunda ej hänföras dit. Frågan i vad mån staten skulle bidra till täckande av dylika utgifter för varuförmedlande verksamhet syntes böra avgöras enligt av Kungl. Maj:t för varje särskilt fall utfärdade bestämmelser. Till de kostnader, som borde beaktas i nu förevarande sammanhang, skulle sålunda vara att hänföra endast sådana utgifter, som sammanhänge med nämndernas administrativa verksamhet. Anledning att av dessa kostnader fränkilja vissa utgiftsposter syntes ej föreligga. Någon lättnad ur kontrollsynpunkt torde därigenom näppeligen uppkomma. En dylik uppdelning av kristidsnämndernas kostnader för administrativ verksamhet torde för övrigt ej kunna bli rättvis, då förhållandena inom de olika nämnderna gestaltade sig rätt olika.

Vad anginge storleken av det belopp, vartill kristidsnämnds utgifter skulle uppgå i förhållande till antalet skattekrönor inom nämndens område för att statsbidrag finge utgå, ansåge departementschefen sig kunna ansluta sig till vad livsmedelskommissionen härutinnan i sitt huvudförslag förordat. Endast i den mån ifrågavarande utgifter överstege 25 öre för skattekröna borde sålunda statsbidrag utgå. Enligt den verkställda utredningen skulle därigenom antalet kristidsnämnder, som skulle bli berättigade till statsbidrag, komma att uppgå till cirka 870.

Statsbidraget hade av livsmedelskommissionen vidare föreslagits skola utgå med viss procent av krisutgifterna till den del dessa överstege nyssnämnda belopp. Procenttalet föresloges av kommissionen skola stiga enligt viss skala i den mån utgifterna ökas. Från vissa av de hörda myndigheterna hade framhållits att livsmedelskommissionens förslag i sistberörda punkt kunde leda till att kommunernas intresse att hålla nere kostnaderna avtrubbades. Med hänsyn härtill samt i syfte att så långt möjligt förenkla bidragsförfarandet ville departementschefen förorda att bidragsprocenten bleve enhetlig, förslagsvis 60 procent. Statsbidraget skulle sålunda utgå med 60 procent av kostnaderna i den mån dessa överstege 25 öre för skattekröna.

Ej heller vid beräkning av statsbidragets storlek syntes lämpligt att skilja mellan olika slag av kostnader för nämndernas administrativa verksamhet. I dessa kostnader torde sålunda böra inräknas även utgifter för porto och dylikt. Tillräcklig anledning att i nu förevarande hänseende behandla dessa utgifter på annat sätt än andra syntes ej föreligga. Av denna ståndpunkt följde att departementschefen icke ansåge sig kunna biträda förslaget om tjänstebrevsrätt för kristidsnämnderna. Ej heller kunde han ansluta sig till den meningen, att bidraget borde bestämmas till viss andel av ordförandens arvode. En sådan regel skulle medföra betydande orättvisor. I vissa kommuner inginge sålunda i ordförandearvodet även ersättning för sekreterarehjälp m. m.

Vid bifall till vad departementschefen sålunda förordad skulle bidraget till en kristidsnämnd, för vars administrativa verksamhet kostnaderna per skattekrona uppginge till en krona — därav 10 öre för portoutgifter —, komma att utgöra 45 öre per skattekrona. Enligt livsmedelskommissionens förslag skulle bidraget jämte gottgörelse för portoutgifterna uppgå till 44 öre. Vore kostnadstalen för närvarande en krona 50 öre respektive 15 öre bleve bidraget enligt här förordade grunder 75 öre och enligt livsmedelskommissionens förslag 83 öre.

Statsbidraget torde böra utbetalas årsvis efter utgången av kalenderåret. Bidraget syntes böra utgå första gången för år 1941. Som villkor för bidragets åtnjutande borde gälla att ansökan ingäves till vederbörande kristidsstyrelse före dag, som Kungl. Maj:t bestämde. Vid ansökan skulle fogas specifikation av utgifterna enligt fastställt formulär. Kristidsnämnderna borde vidare vara skyldiga att ordna sin bokföring i enlighet med livsmedelskommissionens anvisningar. Kristidsnämnd, för vilken ansökan om statsbidrag ingivits, borde vara skyldig att underkasta sig den revision från statliga myndigheters sida, som kunde befinnas påkallad. Ansökningarna skulle av kristidsstyrelserna med eget utlåtande översändas till livsmedelskommissionen, som hade att efter inhämtande av erforderliga ytterligare upplysningar för Kungl. Maj:t framlägga förslag rörande storleken av de bidrag, som finge utgå till vederbörande kristidsnämnder, samt om de villkor i övrigt vilka kunde befinnas påkallade för bidragens åtnjutande. Fastställande av bidragen borde ankomma på Kungl. Maj:t.

Därest ett bidragssystem i enlighet med det anförda bleve genomfört komme vissa, icke obetydliga kostnader att uppstå för staten. Enligt livsmedelskommissionens preliminära beräkningar skulle de totala administrativa kostnaderna kunna beräknas till i runt tal 7 000 000 kronor. Med tillämpning av förut angivna beräkningsgrund för statsbidrag — 60 procent av de utgifter, vilka representerade en skatteökning av mer än 25 öre per skattekrona — skulle statsbidragen åsamka staten en utgift av omkring 540 000 kronor per år. Då emellertid kostnaderna under innevarande år kunde beräknas överstiga förutnämnda kostnadsbelopp, torde försiktigheten bjuda, att man uppskattade statsbidraget till omkring 600 000 kronor. Departementschefen ville därför tillstyrka att för tillgodoseende av medelsbehovet för statsbidrag åt kommunerna för 1941 års verksamhet ett förslagsanslag å 600 000 kronor anvisades under elfte huvudtiteln. Till jämförelse kunde nämnas, att kostnaderna för en understödsanordning enligt livsmedelskommissionens förslag — statsbidrag jämte ersättning för portoutgifter m. m. — kunde beräknas till omkring 1 000 000 kronor. Anslaget, som icke lämpligen syntes böra knytas till något nu befintligt anslag utan upptagas särskilt, borde förslagsvis benämnas Bidrag till kristidsnämndernas verksamhet.

Till stöd för det i *motionen II: 296* framställda yrkandet har anförts bland annat:

De av departementschefen i propositionen nr 195 föreslagna statsbidragsreglerna vore icke tillfredsställande ur kommunernas synpunkt. Genom den föreslagna 25-öresregeln orsakades dels att 788 kristidsnämnder med sammanlagda utgifter av 4 461 168 kronor icke erhöle något som helst statsbidrag, dels ock att 669 kristidsnämnder med sammanlagda utgifter

av 2 610 174 kronor kunde erhålla det 60-procentiga statsbidraget på 900 000 kronor eller 540 000 kronor.

Det torde vara ställt utom all diskussion, att de lokala kristidsnämnderna till övervägande delen utförde ett arbete, vilket staten ålagt kommunerna i hela samhällets intresse. Under sådana förhållanden förefölle det föga följdriktigt att fastställa sådana bidragsregler, att till kristidsnämndernas sammanlagda utgifter på över 7 000 000 kronor endast utginge statsbidrag å 540 000 kronor, motsvarande 7,65 procent av dessa totala utgifter.

Det förefölle rimligt, att statens bidrag nu utformades på ett sådant sätt, att kommunerna av sparsamhetsskäl icke inskränktes på den del av kristidsnämndernas verksamhet som syftade till förbättrande av landets allmänna försörjningsläge och vars gynnsamma verkningar ofta tillfölle andra kommuner än dem som utförde detta arbete.

Starka skäl talade för ett ej alltför lågt tilltaget statsbidrag för kristidsnämndernas verksamhet under budgetåret 1941/42, eftersom kommunerna ej erhållit någon som helst ersättning för de utgifter kristidsnämnderna orsakat dem under tiden före den 1 januari 1941.

Efter att hava övervägt vissa olika förslag till ändrade bidragsgrunder hava motionärerna föreslagit, att statsbidraget skulle utgå efter de regler, som i motionen angivits under avdelning C.

C. Ytterligare en utväg vore att överhuvud meddela statsbidrag till alla berörda kommuner. Då alla kristidsnämnder utförde i huvudsak samma statliga arbetsuppgifter i lika omfattning, funnes det ej någon rationellt grundad anledning att utestänga en del av dem från statsbidrag. Över 85 procent av kristidsnämnderna syntes hava genomsnittliga utgifter på över 3 000 kronor.

Om man fastställde reglerna för statsbidraget sålunda, att staten ersatte 40 procent av kristidsnämndens samtliga kostnader, dock lägst med 600 kronor och högst 4 000 kronor, skulle man erhålla en rättvis avvägning av fördelningen av dessa utgifter mellan stat och kommun.

Den lägsta utgift statsverket därigenom skulle ådraga sig vore 994 200 kronor och den högsta cirka 2 800 000 kronor.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår har motionen II: 172 väckts den 23 januari 1941. Sedan Kungl. Maj:t numera genom den föreliggande propositionen nr 195 framlagt förslag i det i nämnda motion angivna avseendet, synes vad i motionen yrkats icke böra till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottet.

Den i propositionen omförmälda utredningen har enligt utskottets mening givit vid handen, att goda skäl föreligga för beviljande av statsbidrag i en eller annan form åt kommunerna för bestridande av viss del av kostnaderna för kristidsnämndernas verksamhet. Utskottet är ense med departementschefen om att varje kommun eller kristidsförbund bör intill visst belopp för skattekrona ensam svara för kostnaderna för vederbörande kristidsnämnd och att statsbidraget sålunda bör utgå endast om utgifterna överskrida detta belopp. Utskottet kan alltså icke tillstyrka det i motionen II: 296 framställda förslaget att statsbidrag skulle tillerkännas samtliga kommuner

eller kristidsförbund. I likhet med departementschefen anser utskottet, att vid bedömning av skattetrycket endast sådana utgifter, som sammanhånga med kristidsnämndernas administrativa verksamhet, böra tagas i beaktande. Utskottet är vidare ense med departementschefen om att man vid beräkning av statsbidragets storlek icke lämpligen bör skilja mellan olika slag av administrativa kostnader och att i dessa sålunda böra inräknas även utgifter för porto och dylikt.

Departementschefen har förordat, att statsbidrag skall utgå endast i den mån kristidsnämnds utgifter i förhållande till antalet skattekronor inom nämndens område överstiga 25 öre för skattekrona samt att bidraget fastställas till 60 procent av de kostnader, som överstiga 25 öre för skattekrona. Enligt dessa grunder skulle statsbidraget enligt departementschefens beräkningar kräva ett anslagsbelopp av 600 000 kronor. Kristidsnämnderna, vilkas totala administrativa kostnader av livsmedelskommissionen preliminärt uppskattats till 7 000 000 kronor, fullgöra såsom av den i ärendet verkställda utredningen framgår i stor utsträckning funktioner av statlig karaktär. Med hänsyn härtill och med beaktande jämväl av vad i motionen II: 296 anförts har utskottet funnit skäligt, att statsbidrag till kommunerna för kristidsnämndernas verksamhet kommer att utgå efter något förmånligare grunder än de av departementschefen angivna. Utskottet har — efter övervägande av olika alternativ för ifrågavarande bidragsverksamhets anordnande — funnit sig böra förorda att statsbidrag må i förevarande avseende utgå med 40 procent av kostnader mellan 15,1 och 25,0 öres utdebitering för skattekrona och med 50 procent av kostnader, överstigande 25 öres utdebitering för skattekrona. En högre bidragsprocent än 50 procent har utskottet i nuvarande läge, innan närmare erfarenhet vunnits rörande bidragssystemets verkningar, icke ansett sig kunna tillstyrka, då utskottet finner det angeläget, att normerna för statsbidraget i möjligaste mån avpassas så, att kommunerna vinnlägga sig om nödig sparsamhet och försiktighet vid utgifternas bestämmande.

Liksom departementschefen anser utskottet att statsbidraget bör utbetalas årsvis efter kalenderårets utgång och bör utgå första gången för år 1941. Fastställande av bidragen bör ankomma på Kungl. Maj:t. Emot vad departementschefen föreslagit med avseende å ansökningsförfarande, kristidsnämndernas bokföring och revision m. m. har utskottet icke funnit något att erinra.

Med tillämpning av de av utskottet ovan angivna beräkningsgrunderna för statsbidragets utgående torde statsutgiften för ändamålet för 1941 års verksamhet kunna uppskattas till i runt tal 850 000 kronor, vilket i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag innebär en merutgift av 250 000 kronor.

Utskottet vill slutligen framhålla, att av den ståndpunkt utskottet i det föregående intagit följer, att utskottet ställer sig avvisande till det i motionen II: 296 framställda yrkandet.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

I. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förvarande proposition,

a) godkänna de av utskottet i det föregående angivna grunderna för statsbidrag till kristidsnämndernas verksamhet;

b) till *Bidrag till kristidsnämndernas verksamhet* för budgetåret 1941/42 under elfte huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* av 850 000 kronor;

II. att ovannämnda motioner II: 172 och II: 296 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 13 juni 1941.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Joh. Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson, Per Gustafsson, Pauli, Bergman, Lindström, Heiding, Andrén, Sven Larsson, Carlström* och *Berntson*;

från andra kammaren: herrar *Jonsson* i Eskilstuna, *Törnkvist, Skoglund* i Doverstorp, *Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Ward, Persson* i Falla, *Lindberg* i Umeå, *Wallentheim, Viklund, Hansson* i Rubbestad och *Bergvall*.
